

УДК: 069(497.11)"2018"(047)

Делфина РАЈИЋ
историчар уметности
музејски саветник
директор Народног музеја
у Чачку

ИЗВЕШТАЈ О РАДУ НАРОДНОГ МУЗЕЈА ЧАЧАК ЗА 2018. ГОДИНУ

Народни музеј у Чачку је током 2018. године наставио традицију истрајног рада у својој основној делатности прикупљања, чувања, научне обраде и излагања предмета, покретних културних добара у вези са културном, историјском и уметничком прошлошћу чачанског краја. План рада реализовало је 18 радника, а њиховим радом управљао је директор у сарадњи са Управним одбором. О правно-финансијским пословима бринуле су заједничке службе за све установе културе у Чачку.

Настављена је пракса припреме и излагања студијских изложби Музеја која омогућава попуњавање збирки, као и пракса организовања гостујућих изложби са најразличитијом тематиком и одржавања предавања запослених стручњака Музеја у Чачку у установама и факултетима у Србији.

Посебан сегмент рада представља и садржај сајта Народног музеја у Чачку. Његово редовно ажурирање, атрактиван дизајн, анимације, фотографије и текстови привлаче бројну интернет публику.

Зграда Музеја и опрема

Радни простор и депои Музеја смештени су у половини зграде Старог начелства, а простор за сталну поставку у Конаку господара Јована Обреновића, који су катерорисани као непокретна културна добра од великог значаја. У управној згради је,

услед недостатка простора, онемогућено проширење рада свих одељења, а нарочито смештај предмета.

Дигитализација музејских збирки

Историјски музеј Србије са Музејом Војводине, а у сарадњи са Министарством културе и информисања започео је током 2018. године реализацију пројекта дигитализације покретног наслеђа, односно имплементирање информационог система у те сврхе. Примена овог информационог система подразумева конфигурисање опреме и прилагођавање информационог система потребама сваког појединачног музеја, као и администрирање, ажурирање и бекаповње података.

Овај информациони систем је током 2018. године инсталиран у Музеју у Чачку уз организовање радионица за обуку крајњих корисника за рад у програму. Вујадин Вујадиновић је током 2018. године био задужен за администрацију базе података, односно коришћење процедура у креирању *бекаип* базе података, права приступа и др.

Народни музеј Чачак награђен је од стране Министарства културе и информисања за највећи број унетих дигиталних записа у јединствени информациони систем током 2018. године.

ПАЛЕОНТОЛОШКО ОДЕЉЕЊЕ

Збирке и палеонтолошки материјал

Палеонтолошко одељење је у току протекле године започело поступак дигитализације културног наслеђа, односно дигитализације Палеонтолошке збирке. Као и претходних година у фото-лабораторији је настављена израда дигиталних фотографија потребних за дигитализацију палеонтолошког наслеђа. За паковање палеонтолошког материјала набављене су нове пластичне кутије и лед-лампа са лупом која је била неопходна за уочавање битних детаља на фосилном материјалу и детерминације врста.

Реализација предавања и припрема за реализацију изложбе

Палеонтолог Биљана Чкоњевић је 25. 6. 2018. године у сарадњи са проф. Рударско-геолошког факултета из Београда др Слободаном Кнежевићем организовала предавање на тему *Зайиси климатских промена у квартарним седиментима Србије и суседних области са примерцима из Палеонтолошке збирке*. Посебан део предавања био је посвећен утицају климатских промена чији су трагови нађени у квартарним седиментима околине Чачка. У свом излагању др Слободан Кнежевић, члан Академије наука, у више наврата је указао на значај теорије климатских промена професора небеске механике Милутина Миланковића. Пред публиком су били изложени остаци плеистоценских сисара чачанског краја из Палеонтолошке збирке Народног музеја у Чачку. Фосилни остаци мамута, диновског јелена, бизона, пећинског медведа и плеистоценских коња употпунили су предавање, а публика је имала прилику да види колико климатске промене утичу на промене у животињском и биљном свету. Међу овим феноменима питање климатских промена, померање климатских зона, а нарочито појава антропогеног леденог доба са вишефазним смењивањем периода за време којих ледене масе захватају знатне регионе на Земљи (периоди глацијације) и

топлих периода (периоди интерглацијације) и даље остају предмет посебног интересовања научника, а нама даје увод за нове теме и још интересантнија предавања.

Просветна делатност

Палеонтолошко одељење се, као и претходних година, бави образовањем деце предшколског и школског узраста и тиме доприноси подизању свести у вези са значајем и вредностима културног наслеђа. Палеонтолог као сарадник радо се одазива и подржава све пројекте које се баве образовањем деце кроз упознавање са културно-историјским знаменитостима нашег града и околине, природним лепотама и значајним палеонтолошким локалитетима Чачка и околине. Палеонтолошко одељење је учествовало у *Евројској ноћи истраживача 2018.* (тринаестој по реду) одржаној од 24. до 29. септембра у Регионалном центру за професионални развој запослених у образовању Чачак. У недељи истраживача Палеонтолошко одељење је у сарадњи са Археолошким одељењем и Предшколском установом „Моје детињство“ организовало две радионице под називом *Истраживачи на локалитету* и најмлађе учеснике увело у чаробни свет науке где су малишани били прави истраживачи који су долазили до изненадних открића и резултата које само наука може да предвиди.

Стручно усавршавање

Палеонтолог редовно присуствује редовној Скупштини националног комитета ИСОМ-а Србија, семинарима, изложбама, значајним предавањима и трибинама.

ОДЕЉЕЊЕ ЗА АРХЕОЛОГИЈУ

Збирке и археолошки материјал

Археолози су у фебруару месецу прошли обуку за коришћење програма ИМС у организацији Министарства културе и информисања Републике Србије и Историјског музеја Србије. Програм представља дигитализацију

музејских збирки који се спроводи на целој територији Србије. Дигитализација *Средњовековне збирке* започета је уносом од 143 предмета, док је из Праисторијске збирке дигитализовано 40 предмета.

Завршена је конзервација налаза са локалитета Римски трг, а у току је и конзервација металних налаза са локалитета Крњине у Мрчајевцима.

Крајем године детаљно су очишћена и сређена оба археолошка депоа.

Пројекат *Конзервација ламеларној оклоја са локалитета Градина на Јелици код Чачка* реализован је средствима добијеним од Министарства културе и информисања Републике Србије.

Пет предмета из Средњовековне збирке који се налазе у сталној поставци уступљени су Музеју рудничко таковског краја из Горњег Милановца за потребе изложбе *Рударење на Руднику кроз њаисџорију, анџику и средњи век* у период трајања изложбе од 4. августа до 7. септембра 2018. године у Дому културе *Војислав Илић* на Руднику.

Предрагу Радовићу, антропологу из Народног музеја Краљево, предат је један гроб са локалитета Црквине-Трнава ради додатних антополошких анализа.

Професору Михаилу Милинковићу са Филозофског факултета у Београду уступљена је керамика са локалитета Јелица-Градина ради обраде.

Узорци стакла из Античке збирке са локалитета Јелица-Градина уступљени су Народном музеју из Београда за анализу хемијског састава стакла недеструктивном методом. Анализа је обављена у Словенији.

Римске терме

Протекла 2018. година проглашена је *Европском годином културног наслеђа*. Сходно томе, током целе текуће године спроведен је низ активности у циљу популаризације и промоције споменика културе Римске терме. Терме су отворане за организоване посете туриста из других градова у више наврата

(број посетилаца 230), а током маја, уз стручно вођење, за децу предшколског и школског узраста на Терме и локалитет који се тада ископавао - Двориште Гимназије (број посетилаца 400). Народни музеј Чачак учествовао је у манифестацији *Музеји за гесеј* (19. маја Терме су биле отворене, организовано је стручно вођење, одштампани су деплијани, а осликан је и мурал на улазу у сарадњи са Уметничком школом и професорима Данком Мандић, Рашом Јованићем и ученицима првог разреда (број посетилаца 350)). У октобру је реализовано стручно вођење за децу нижих разреда основне школе (140). Укупан број посетилаца био је 1120.

У децембру Град Чачак је обезбедио средства за спровођење конзерваторско-реставраторских радова у оквиру Римских терми, а у циљу отварања локалитета за посетиоце. Надзор је вршио Завод за заштиту споменика културе у Краљеву.

У сарадњи са Туристичком организацијом Чачак осмишљене су табле на самом локалитету са презентацијом Римских терми, као и античких налазишта у Чачку. Текстови су преведени на енглески, немачки, француски и руски у циљу доступности података страним туристима.

Археолог Александра Гојгић била је сарадник на изради макете археолошког налазишта Римске терме.

Популаризација локалитета одвијала се и кроз низ прилога у радијском и телевизијском програму (Радио Ценарика, ТВ Лав, Телевизија Телемарк, Телевизија Галаксија).

Теренска истраживања

Заштита археолошка истраживања на локалитету Римски њри

Од фебруара до почетка априла 2018. године на локацији будућег Римског трга (плато између Дома Културе и хотела „Београд“) вршен је археолошки надзор током припремних радова за изградњу и уређење овог простора. Екипу су чинили археолози Вујадин Вујадиновић, Александра Гојгић и Љубинка

Павловић, која је радила техничку документацију. Реч је о простору који је крајем XIX и почетком XX века био покривен стамбеним објектима и радњама који су својим дубоким темељима у великој мери уништили старије слојеве очуване једино на слободним површинама између кућа. Откривени су камени темељи најмање два објекта из времена касне антике (оквирно крај III до почетка V века наше ере). Старију античку фазу репрезентују два паралелна зида од облутака, делови грађевине тзв. лаке констуркције од дрвета и камена чије се паралеле могу наћи у објектима античког наслеђа на простору данашње Бељине код Чачка. У млађој фази, током средине и друге половине IV века, времену у коме су коришћене и оближње терме, на овом простору се подиже већа грађевина од које је уочен један подужни зид у дужини од 12 m и једна просторија 3x3 m која се наслања на њега. Реч је о темељним остацима зидова и подлоге пода у поменутој просторији од ломљеног камена. У остатке пода укопано је неколико јама позног средњег века (вероватно периода од XIX до XVI века). Млађој античкој фази припадају и две отпадне јаме које су садржале већи број налаза грнчарије, животињских костију и фрагмената стаклених посуда. У њима је нађено и неколико бронзаних новчића, једна бронзана алка, као и копча за одећу од истог материјала. По завршетку истраживања, а на основу услова које је прописао Завод за заштиту споменика културе из Краљева, извршена је презентација истражених зидова античке грађевине у партерном делу испред новоизграђене фонтане на Римском тргу. Идуће године планира се постављање табле на којој ће бити предочени резултати истраживања.

Чачак, Двориште Гимназије

У периоду од 21. 5. до 12. 6. 2018. године настављено је археолошко ископавање на локалитету Двориште Гимназије у Чачку. Радови на овом налазишту имају заштитни карактер и одвијају се, у прекидима, од 2014. године. Истраживања су фокусирана на целокупно откривање једне римске грађевине

већих димензија (око 20x10 м) која се налази на простору на коме је планирано зидање нове школске физкултурне сале.

У циљу комплетирања истраживања наведеног објекта, ове године су отворене још две сонде и то сонда 7/18, димензија 2,5x6,9 м, постављена на јужном делу ископа, где су откривени делови јужног зида јужне просторије и сонда 8/18, димензија 11x5x12x3,5 м, обликом прилагођена могућностима ископавања непосредно уз стамбене објекте. Овом сондом обухваћена је траса источног подужног зида објекта, у оквиру кога се налазио и наставак хришћанске некрополе, чији гробови овом приликом нису отварани.

Просецање асфалта и скидање слоја насипа у оквиру нових сонди урадило је ГП „Татовић“ из Чачка. Ископавања су обавиле Катарина Дмитровић, музејски саветник-археолог и руководилац и Љубинка Павловић, археолог-приправник, обе из Народног музеја у Чачку, док су повремено помагали Александра Гојгић и Вујадин Вујадиновић, археолози Народног музеја у Чачку.

Мрчајевци, Крњине

У периоду од 19. 9. до 21. 10. 2018. године, у трајању од 30 радних дана, обављено је археолошко истраживање хумке на локалитету Крњине, к.п. 3362, К.О. Мрчајевци, имање С. Максимовића. Стручну екипу сачињавали су Катарина Дмитровић, руководилац, Љубинка Павловић, приправник, Вујадин Вујадиновић, археолог из Чачка, Филип Ристовић, студент археологије, Игор Ђуровић археолог (Народни музеј Крагујевац), Слободан Богојевић, конзерватор, Дејан Петровић, препаратор, Марко Бојовић, фотограф и возач, Предраг Радовић, антрополог, Драган Ћирковић, документариста и Лидија Никитовић, археолог у пензији, стручни консултант. Хумка је пречника приближно 20 м и релативне висине од 0,40-0,68 м, јасно изражене и правилно обликоване калоте. Примењен је методолошки приступ по коме је површина калоте подељена на четири сегмента са контролним профилима остављеним у наспрамним

сегментима. Ископавањем је утврђена прилично једноставна стратиграфија – испод хумусног слоја лежао је слој насипа испод кога се налазила здравица, жућкасто-мрке боје, стерилне структуре. У постављеном центру, на релативној дубини од 0,55 м откривена је целина од чврсто набијеног шљунка, неправилно кружне основе, пречника око 4 м, са удубљеном, централном гробном јамом, димензија 1,8x0,65 м. У централном гробу лежао је скелетно сахрањен покојник веома лоше очуван. Оријентисан је правцем СЗ-ЈИ, са главом на СЗ, док је положај покојника било веома тешко утврдити. У гробу су откривени гвоздени нож, четири различите двојне игле од бронзане жице и више фрагмената гвоздених предмета са остацима дрвета. Периферне гробне целине нису јасно дефинисане, највероватније због мале релативне дубине, услед чега су прилично оштећене. Анализом грађе утврђено је да хумка на локалитету Крњине у Мрчајевцима потиче из гвозденог доба, на шта најјасније упућују бронзане двојне игле које се опредељују у VI/V век пре н. е. Гледано у ширем контексту, налазиште у Мрчајевцима представља део једне веће халштатске агломерације која је настањивала крајеве око Западне Мораве и највероватније припадала једној аутохтоној групи под утицајем гласичке културе.

Рекогносцирање шперена

Током маја обављено је краткотрајно рекогносцирање Бечња и Вујетинаца.

Научни и стручни скупови, семинари и стручно усавршавање

Гдањск, Пољска

По позиву организатора (Музеја ћилибара и Универзитета у Гдањску) Катарина Дмитривић је присуствовала међународном научном симпозијуму одржаном у периоду од 21. 3. до 25. 3. 2018. године. Симпозијум под називом „Ћилибар, наука и уметност“ одржан је у оквиру 25. АМБЕРИФ-а и окупио је више разнородних научних дисциплина које су

за заједнички именитељ имале ћилибар – археологија, историја уметности, палеонтологија, биологија. У оквиру археолошке секције (Стилистика и технологија обраде производа ћилибара у периоду од 3. до 1. миленијума пре н. е.: локални и међурегионални видокруг) презентовала је ауторски рад *Typological frame of the amber from Atenica and its relation to the neighboring area (Типолошки оквир ћилибара из Аћенице и њејов однос са суседним подручјима)* у којем је детаљно представљен богат налаз праисторијског ћилибара откривеног у оквиру чувених Кнежевских хумки из Атенице.

Таргу Жиу, Румунија

На позив организатора, 30. Комисије ИУСПП (Погребне праксе у праисторији и протоисторији), Института за археологију Василе Прван (центра за тракологију из Букурешта) и музеја области Горж Александру Шћефулеску Таргу Жиу, Катарина Дмитривић је присуствовала 17. Међународном колоквијуму погребне археологије на тему „Гранични стражари пролаза, градова и гробова током бронзаног и гвозденог доба“. Колоквијум је одржан у периоду од 4. до 7. октобра 2018. године у музеју у Таргу Жиу. Том приликом је међународном аудиторијуму представљен рад *An Archaeological Insight into the Early and Middle Bronze Age Cultural Pattern in western Serbia (Археолошки увид у културни образац раној и средњеј бронзаној доба у западној Србији)*, којим је обухваћена регија Чачка и њен однос са суседним подручјима у бронзано доба.

Панчево - Скуп САД

Приликом 41. Скупштине и годишњег скупа Српског археолошког друштва одржаног у Панчеву од 31. маја до 2. јуна 2018, на сесији *Археометалургија у служби српске археологије* Слободан Богојевић и Катарина Дмитривић презентовали су коауторски рад *SEM – EDS анализа одабраних фрајменаша њездених делова шочкова кола са локалитетима Умке у Аћеници код Чачка*, написаног у сарадњи

са Бојаном Костићем (Рударско-геолошки факултет, Београд).

Археолог Александра Гојгић учествовала је 30. марта 2018. године у Београду на Археолошкој конференцији *Српска археологија између теорије и чињеница VI* коју је организовао Филозофски факултет у сарадњи са Центром за теоријску археологију Одељења за археологију. Са коаутором Маријом Алексић Чеврљаковић из Завода за заштиру споменика културе у Краљеву припремила је и презентovala рад *Римске ѿерме у Чачку. Сћудија (не)извогљивосћи*.

Археолог Вујадин Вујадиновић присуствовао је састанку са представницима Факултете драмске уметности из Београда и Завода са проучавање културног развитка у оквиру истраживања на тему *Модели локалних културних ѿолићика као основа за ѿовећање културне ѿарћицијације*. Циљ овог истраживања је анализирање културе од локалне културне политике преко финансирања до конкретне културне понуде градова у Србији. Добијени подаци пружају могућност да локалне самоуправе креирају своје планове развоја, што је обавеза локалних самоуправа дефинисана Законом о култури.

Сарадња са другим институцијама и медијима

Археолог Александра Гојгић била је члан тима оформљеног од стране Града Чачка за аплицирање пројекта *Градови у фокусу* код Министарства културе и информисања Републике Србије.

Започета је сарадња са Вишом школом техничких струковних студија из Чачка у вези са израдом планера са мотивима градске архитектуре и античког наслеђа са територије града.

Археолог Вујадин Вујадиновић учествовао је у емисији *Знање имање*.

Набавка опреме

Ове године су за потребе археолошких истраживања набављени нова телескопска летва

и трасирке, а извршен је и ремонт оптичког инструмента.

Просветна делатност

Археолог Александра Гојгић је за потребе стручне праксе ученика Уметничке школе уступила предмете за конзерваторско-рестораторски третман из Археолошке збирке који су након третмана презентовани на изложби.

Археолог Александра Гојгић је у сарадњи са палеонтологом Биљаном Чкоњевић организовала две радионице *Испраживач на ѿерену* у оквиру Европске ноћи истраживача 29. септембра 2018. године. Радионице су одржане у Регионалном центру за професионални развој запослених у образовању Чачак, а ѿима су била обухваћена деца од 3-5 и 5-7 година.

ОДЕЉЕЊЕ ЗА ИСТОРИЈУ

Збирке

Збирке Одељења за историју обогачене су изузетним поклоном Милке Митровић Матић из Београда. Преузети су богата рукописна заоставштина, књижна и некњижна грађа и реалије из заоставштине новинара Дојчила Митровића (Чачак, 1907 - Београд, 1995). Митровић је био један од уредника рукописног ѿачког листа *Сегмак* чачанске Гимназије 1923. године. Наредне школске 1923/1924. године покреће и уређује сатирични лист ученика седмога разреда *Максим*. Био је један од уредника часописа *Полећ*, чији се први број појавио под окриљем ѿачке дружине „Рајић” 15. јануара 1924. године. Као ученик осмог разреда Гимназије наставио је да га самостално издаје до 1926. године. У лето 1929. године покренуо је *Чачански ѿрећлед* намећен локалним привредним, економским, културним и спортским темама. Са групом предратних интелектуалаца радио је на оганизацији конзерваторско-рестораторских радова на градској архитектури Чачка XIX века, оснивању Народног музеја у Чачку, прикупљању експоната за сталну поставку 1953. године и организовању издавачке делатности. Био

је члан Управног одбора Народног музеја у Чачку. У *Збирци Дојчила Митровића* налазе се књижевни архив часописа „Полет“ (1924-1925), рукописни листови ученика Гимназије у Чачку, збирка завичајних издања (књиге и периодика), књиге са посветом, повеље и дипломе, породична преписка чланова ове старе и угледне чачанске породице, реалије, фотографије и др. У току је израда спискова музејског материјала преузетих у 20 пакета.

Нове аквизиције и рад са збиркама

Из Збирке Дојчила Митровића конзервирана су у Народној библиотеци Србије четири цртежа Димитрија Петровића, ратног сликара из српско-турских ратова 1876-1878. године и једна повеља из Збирке одликовања. Одељење за историју је позајмљивало културна добра из својих збирки Народног музеју Ужице, Уметничкој галерији „Надежда Петровић“ Чачак и Музеју Рудничко-таковског краја у Горњем Милановцу. Велики број спољних сарадника и истраживача користио је грађу из Збирке фотографија и Збирке архивске грађе за своје радове.

У току године прилично је учињено на сређивању збирки. Инвентарисано је 57 предмета и смештено у депо. Дигитализована је документација 134 културна добара. Предмети су фотографисани и паковани у приручну амбалажу.

Збирка оружја и војне опреме обogaћена је 2018. предметима (војна опрема) које је Музеју поклонио Лука Василић. Миломир Станко Ракићевић поклонио је документацију у вези са капетаном Звонимиром Вучковићем, а Катарина Грујовића политички пропагандни материјал из друге половине XX века.

Током 2018, заједно са фотографом Марком Бојовићем, завршен је посао око снимања поставке Народног музеја у Чачку. За осам дана рада снимљено је укупно 150 предмета и направљен 721 квалитетан снимак. Фотографисање је обављено у студијским условима, што је захтевало доношење предмета из сталне поставке (отварање витрина, скидање са паноа, а затим поновно враћање), а

све то је, уз сарадњу са конзерваторима који су поједине предмете након фотографисања чистили, успоравало започети пројекат.

После завршетка овог посла, заједно са фотографом Марком Бојовићем, покренут је пројекат фотографисања предмета из збирки које су у депоу. За 33 дана снимања током прве половине 2018. године фотографисана су 1234 предмета, а направљено је укупно 3316 квалитетних фотографија.

За потребе издавања публикације *Камена књиџа ђредака: о најџисима са надџробних сџоменика заџадне Србије* Радојка Николића (друго издање), др Милош Тимотијевић снимио је 145 фотографија надгробних споменика у околини Чачка (Заблаће, Пријевој, Видова, Гуча). За потребе музејске документације извршено је снимање у конаку Милоша Обреновића у Горњој Црнући, где се у оквиру сталне поставке налазе позајмљени предмети Народног музеја у Чачку.

Од 28. фебруара до 28. децембра 2018. године др Милош Тимотијевић је у програм унео укупно 1218 предмета, од тога 1093 са фотографијама. У истом периоду Народни музеј Чачак унео је у програм укупно 1661 предмет, од којих 1119 са фотографијама.

Током 2018. године, у сарадњи са Одељењем за конзервацију Народног музеја у Чачку, у више наврата организована је конзервација предмета, од којих су неки коришћени на редовној годишњој манифестацији *Изложба радова ученика Уметничке школе* (предмети из Збирке оружја и војне опреме). Са конзерваторима је обављен и редован годишњи преглед Збирке униформи, као и једног мањег броја предмета из других збирки који су били у процесу фотографисања.

Истраживачки рад

Сџојодишњица џробоја Солунској фронтџа и завршејка Великој рајџа

Гостовање изложби *Драџуџин Гавриловић – мајор са чином џуковника и Војвода Пејџар Бојовић – живоиџ и џобеде* организовало је

Удружење грађана *Култура ћирилице* из Београда.

У Малој галерији Дома војске у Београду постављена је изложба *Лейи Лаза између краља Александра и краљице Драге Обреновић*. Изложба је била отворена за посетиоце од 6. до 24. фебруара 2018. године.

У Црквеном дому у Заблаћу постављена је скраћена верзија изложбе *Војвода Пејар Бојовић – живио и њојбеде*. Изложба је била отворена за посетиоце од 25. октобра 2018. до краја године.

Чачански крај у ХХ веку

Током 2018. завршена је прва фаза истраживања у вези са за проблемом финансија и покрета отпора у Другом светском рату. Као резултат истраживања објављена је монографија у издању Службеног гласника у Београду *Злато чешника и њарџизана : деконструкција једног мића : финансије и ошћор окујашћору у Србији и Југославији 1941-1945*, као и текст у Зборнику радова Народног музеја у Чачку под насловом *Лејенде о закојаном блаћу Зајадне Србије*. Други део резултата истраживања објавиће се у релевантним научним часописима у Београду.

Током 2018. припреман је и рад под називом *Војници, смрћ и надћробна обележја: њривашћо сећање на Велики рајћ у зајадној Србији*, који је презентован на међународном научном скупу *Србија 1918: ослобођење домовине, њоврашћак рајћника, живиоћ у новој држави* у организацији Међуопшћинског историјског архива Чачку и Центра за историју Југославије и савремену националну историју Филозофског факултета у Београду. Рад је настао током теренског и музеолошког рада у вези са обележавањем јубилеја стогодишњице завршетка Правог светског рата.

За нови *Зборник радова Народног музеја* бр. 48 др Милош Тимотијевић припремио је рад под називом *Вазда верни њоданици: сћисак особа које су добиле орден на роћендан краљице Драге Обреновић 11. сепћембра 1901. њодине*, у коме се осим списка 229 лица која су добила одликовања за краљичин роћендан даје и

објашњење такве праксе као облика династичке и националне пропаганде, потом однос друштвене елите према режиму, док се на крају предочене статистика и структура одличја. У питању је један нов и незаменљив приручник за прикупљање музеалија.

Према планираним активностима у вези са објављивањем научних радова у 2019. години покренута су и истраживања на терену чачанског краја, затим и у документацији Народног музеја у Чачку, а потом и у документацији других музеја, архива и библиотека у Србији у вези са темама које се тичу обележавања јубилеја устанна 1941. године и распада Југославије крајем 20. века.

Како би се што боље презентовао јубилеј 80 година од устанка 1941. године започето је срећивање збирки оружја и војне опреме у сарадњи са Одељењем за конзервацију Народног музеја у Чачку, потом дигитализација предмета, попуњавање документације, њена допуна, а затим и ревизија предмета. Настављено је и истраживање проблема финансија покрета отпора у Југославији за време Другог светског рата..

Када је у питању распад Југославије заједно са колегама из Народног музеја у Краљеву и др Костом Николићем са Института за савремену историју из Београда започет је пројекат у вези са објављивањем *Сћоменице њојинулих у рајћовима 1991-2000. њодине са њодручја Краљева*. У питању је помен укупно 139 особа не само са подручја Краљева, већ и околних опшћина, па и Чачка и Моравичког округа, који су погинули током ратова од 1991. до 1999. и у оружаним сукобима на југу централне Србије 2000. године. Истовремено су започета истраживања која би требало да на научним и музеолошким основама омогуће обележавање јубилеја у вези са овим догађајима, што подразумева и писање научних чланака и објављивање публикација.

Током 2018. историчар др Милош Тимотијевић написао је и рецензију за колегу Виктора Бејатовића из Музеја 21. окћобару Крагујевцу за његов хабилитациони рад за звање кустоса под називом *Умрежене мејоде физичке*

антропологије и историје и њихови резултати на примеру масовног сирељања у Крајевцу октобра 1941.

Рад на припреми изложби

За потребе фотографа Саше Савовића, запосленог у Музеју рудничко-таковског краја, одабрано је 210 фотографија манастира Овчарско-кабларске клисуре које су 23. децембра 2018. године приказане на пројекцији слајдова у Чикагу (САД), под називом „Свети Гора Мораве” – манастири Овчарско-Кабларске клисуре, у црквеној општини СПЦ (*The Holy Resurrection Serbian Orthodox Cathedral Chicago*).

Стручни и научни скупови и стручно усавршавање

У петак и суботу 7. и 8. децембра 2018. године у Чачку је одржан међународни научни скуп под називом *Србија 1918: ослобођење домовине, њовраћај рајника, живи у новој држави*, у организацији Међуопштинског историјског архива Чачку и Центра за историју Југославије и савремену националну историју Филозофског факултета у Београду. Др Милош Тимотијевић је у суботу 8. децембра изложио свој реферат под називом *Војници, смрт и надјробна обележја: њивајно сећање на Велики рај у зајадној Србији*.

Историчар др Милош Тимотијевић је 2018. године добио звање научног сарадника (деталније у одељку „Кадрови” у извештају за целу установу).

Послови редакције Зборника радова Народної музеја у Чачку и друга штампана издања Народного музеја у Чачку

У првој половини 2018. прегледани су сви пристигли радови за *Зборник радова Народної музеја у Чачку*. Историчар др Милош Тимотијевић је у оквиру својих задужења примио све радове у папирном и електронском облику, као и прилоге у форми цртежа и фотографија. У 47. броју *Зборника радова Народної музеја* објављено је 12 радова. Историчар др Милош

Тимотијевић прочитао је као члан редакције све радове, а 10 радова потписао и као рецензент. Такође је обавио и све послове у вези са за техничким уређењем, дизајном, сарадњом са преводиоцима на енглески и француски језик, лектором и коректором текстова. Највећи број радова није испуњавао техничке захтеве, тако да је било неопходно ускладити их са стандардима објављивања (навођење напомена, њихов садржај, навођење списка литературе, формирање резимеа, распоред фотографија и њихове легенде), што је изискивало додатни рад и залагање.

У првој половини године историчар др Милош Тимотијевић је за друго издање књиге Радојка Николића *Камена књија ѡредака* написао предговор под називом *Плави хоризонти Радојка Николића: од микроисторије до социјалне антропологије* и на терену снимио фотографије за ову публикацију. Заједно са дизајнером Миленком Савовићем одабрао је и распоредио већ снимљене фотографије (аутора Радојка Николића и Саше Савовића), као и оне које су снимили Миленко Савовић и Милош Тимотијевић. Потом је направљен регистар личних имена за ово издање (укупно 1624 имена).

Сарадња са институцијама и удружењима, промоције и трибине

У току године историчар Радивоје Бојовић се одазвао позивима за сарадњу са редакцијом *Српској биографској речнику* Матице српске (Нови Сад), Издавачком кућом *Прометей* (Нови Сад), Културним центром (Нови Сад), Народним музејом Ниш, Народним музејом Ужице, Првом београдском гимназијом, Удружењем грађана *Култура ћирилице* (Београд), Удружењем потомака учесника ослободилачких ратова 1912-1920. године *Мајор Драјшин Гавриловић* (Београд), Градским одбором Удружења потомака ратника 1912-1920. (Пожаревац), Уметничком галеријом *Надежда Пејровић* (Чачак), Међуопштинским историјским архивом (Чачак), Туристичком организацијом Чачак, редакцијом листа *Чачански ѓлас*, Српским друштвом *Свети Сава* (Праг) и др. Током 2018. године др Милош Тимотијевић

одржао је 13 промоција књига и научних предавања (списак је у заједничком извештају целе установе) и учествовао на једном научном скупу (подаци у претходном одељењу).

Сарадња са медијима

Током 2018. године дати су опширни интервјуи за листове *Печаш*, *Полићика*, *Вечерње новост*, *Данас*, *Дневник*, *Чачански глас* о монографији др Милоша Тимотијевића *Злаћо чешника и њарћизана - деконструкција једног мића : финансије и ошћор окућашору у Србији и Југославији 1941-1945*, као и монографији *Драћиша Васић (1885-1945): и срћска национална идеја*, али и публикацији Радојка Николића *Камена књига ѡредака : о наћћисима са наћћробних сћоменика заћћагне Србије: друћо доућњено изаће*.

Истовремено дати су интервјуи за телевизије *Прва*, *РТС*, *РТВ*, *Телемарк*, *Галаксија*, *Женска шелевизија* и *Мелос* у вези са јавним споменицима у Чачку, монографијама које је објавио или приредио др Милош Тимотијевић и промоцијама које су организоване у Галерији Народног музеја у Чачку.

Снимљене су и две емисије за серијал о историји Чачка у продукцији телевизије *Телемарк* под називом *Од ѡаланке до модерне вароши*. За сајт www.glaszapadnesrbije.rs прирећен је фељтон под називом *Лећенге о закоћаном блаћу заћћагне Србије* у 12 наставака који је објављиван од 4. до 15. септембра 2018. године.

ОДЕЉЕЊЕ ЗА ИСТОРИЈУ УМЕТНОСТИ

Поред организационих послова у вези са радом установе, Делфина Рајић, директор Народног музеја у Чачку, активно је учествовала у свим пројектима и манифестацијама Музеја. Организовала је и приредила редовну годишњу изложбу *35. дећји мајски салон*, све изложбе које су биле део редовне активности током 2018. године, као и низ књижевних вечери, предавања и учешћа у телевизијским емисијама.

ОДЕЉЕЊЕ ЗА ЕТНОЛОГИЈУ

Збирке

Набавка нових експоната

У току 2018. године Етнолошко одељење је набавило 40 нових предмета за збирке покућства, посућа, заната и играчака. Откупљене су две сукње, метална кутија за кафу, два везена зидна застирача, три везене кухињске салвете, три кухињска убруса са датумом, кухињска салвета са народним шарама и четири кухињска надстолњака. Од господина Момчила Гојгића, пореклом из Чачка, преузет је мањи део његове изузетно вредне збирке керамике која се састоји од хиљаду комада прикупљених на територији читаве бивше Југославије. У Музеј су из Београда транспортована 94 предмета која су смештена у депо. У току године Етнолошко одељење је од граћана на поклон добило већи број предмета за збирке покућства и играчака. Значајни дародавци у 2018. години били су Александар Абрашевић, који је поклатио већи број играчака, покућства и посућа за попућавање збирки Етнолошког одељења, професор Слободан Стефановић који је поклатио своју гитару у ручно израћеној футроли и госпоћа Милка Радовић која је даривала своју машину за плетеће.

Документација и инвентаризација предмета

У оквиру редовних музејских активности инвентарисано је 35 предмета. Видео и аудио материјал снимљен у току теренских активности чува се у Етнолошком одељењу. У 2018. години започет је процес дигитализације предмета у новом програму Историјског музеја Србије. Етнолошко одељење је до сада унело 50 предмета.

Фото-документација

У дигиталној техници снимљено је око 300 фотографија, углавном из области нематеријалне баштине, као и објеката и детаља у вези са народним градитељством и

предметима материјалне културе. Највећи део фотографија настао је у току теренских активности кустоса. У фото-лабораторији је у црно-белој техници снимљено око 30 фотографија.

Рад у депоима, на превентиви и заштити предмета

У току 2018. године вршене су редовне музејске активности у вези са одржавањем и сређивањем депоа, као и разврставањем предмета за реинвентаризацију.

Проблем нових ормара и полица за једну просторију депоа решен је 2015. године добијањем потребних средстава од Министарства културе РС набавком три метална ормана са полицама за смештај предмета, чиме је делимично решен проблем простора за предмете из Етнолошке збирке. Сами предмети су прописно упаковани и сложени. Део предмета је исељен из примитивно направљене бараке у дворишту Музеја, док је неколико њих, који су били у изузетно лошем стању, отписан.

У току 2018. године добијен је привремени простор за смештај већих предмета јер се, захваљујући набавкама у 2017. години, знатно повећао број предмета великих димензија. Простор у Улици Цара Лазара (зграда Комуналца) није адекватан за ову намену, али је послужио као привремено решење.

Теренска активност

У протеклој години вршена су појединачна теренска истраживања према потребама тема о којима је писано, али и за припрему изложби планираних за наредни период.

Настављена је сарадња са бројним чачанским породицама од којих су добијени значајни подаци о темама у вези са пројектима, али који се могу користити и за редовну активност одељења на прикупљању нових предмета за етнолошке збирке.

У оквиру реализованих пројеката вршена су истраживања из области духовне културе и друштвеног живота.

Научни и стручни скупови и стручно усавршавање

Етнолози су у октобру учествовали на стручном скупу у Сирогојну (*Музејска етнографска и савремена култура*) у организацији Етнолошке секције МДС-а. Ивана Ђирјаковић је саопштила радове под називом *Ујошреба традиционалних знања у савременом занатливу (пример очувања сџарих заната у савременим оквирима)* и *Проблем формирања џемајских музеја у сасџаву привредних предузећа на примеру оснивања Музеја млекарства Србије*, а Снежана Шапоњић Ашанин *Пеливани на граници традиционалне и савремене културе*.

На стручном скупу *Нематеријална културна баштина као темељ развоја туристичке и локалне понуде* у организацији CIOFF-а за Босну и Херцеговину учествовала је Снежана Шапоњић Ашанин (*Ракија - шљивовица и филирански занат у Србији*). На скупу у Купресу представљени су модели о преносу традиционалних заната и вештина, као и о развоју понуде традиционалних производа и њихове туристичке презентације.

Етнолошки филм

У току редовних теренских активности направљен је богат видео-материјал. Део снимљеног материјала искоришћен је за монтажу етнолошких филмова *Пејровданске лиле*, *Бојављење*, *Пеливани*, *Завештине...*

Нематеријално културно наслеђе

Снежана Шапоњић Ашанин, као регионални координатор за нематеријално културно наслеђе, припремила је нове предлоге за упис на националну листу нематеријалног културног наслеђа: *Сјеничко-џештерско ћилимарство*, *Здравце*, *Пиринче*, *Ојице*, *Севдалинка*. Национални комитет за НКН у децембру је усвојио и уписао у Националну листу *Здравце-џочашнице* и *Сјеничко-џештерско ћилимарство*. У наредном периоду наставиће се рад на осталим елементима за које су неопходне сагласности од локалних заједница.

Певање уз ђусле. Наш Музеј дао је велики допринос пословима у вези са номинацијом кола на УНЕСКО-ву репрезентативну листу. Видео-материјал који је прикупљен на простору Чачка и Моравичког округа приказан је на свечаној УНЕСКО-вој скупштини на Маурицијусу. Елемент *Певање уз ђусле* званично је уписан на ову престижну и репрезентативну листу човечанства у децембру месецу.

Косиџба на Рајцу. Етнолог Снежана Шапоњић Ашанин наставила је започете активности на евидентирању новог елемента за номинацију НКН. У време одржавања ове манифестације истраживала је све појединости у вези са такмичењем косача које је у овом крају веома стара и значајна појава.

Српски ојанак. У склопу тима који је задужен за номинацију српског опанка на националну листу НКН, Снежана Шапоњић Ашанин је радила на прикупљању теренске грађе и неопходне документације. Евидентирани су и опанчарске радње које су активне до данас. Ове године је елемент *Српски ојанак* званично уписан на Националну листу НКН Републике Србије.

Манифестације

Бојојављење. Као и претходних година, манифестација *Пливање за залеђени крст*, петнаеста по реду, реализована је у сарадњи са Спортским центром *Младоси* и Домом културе. Покровитељи су били Град Чачак и црква Светог Вазнесења.

Драгачевски сабор ђрубача. И ове године традиционална Драгачевска свадба изведена је у организацији и режији Снежане Шапоњић Ашанин. Представа свадбе, уз све обичаје и обредне радње, била је осмишљена у две сценске целине. И домаћа и страна публика имала је прилику да се упозна са обредним радњама у вези са свадбеним церемонијалом. У оквиру Сабора трубача Снежана Шапоњић Ашанин је ангажована као председник стручног жирија у такмичењу здравичара и такмичењу за избор најоригиналније народне ношње.

Сабор фрулаша у Прислоници. Снежана Шапоњић Ашанин је учествовала и у овој манифестацији. Њена активност се углавном огледала у раду око изложби домаће радиности, старих заната и музичких инструмената, а поставила је и изложбу *Крст и шпайови* од експоната насталих као плод рада уметничке колоније.

Фесџивал маски. Председник стручног жирија у избору најоригиналније маске коју организује КУД *Абрашевић* на Белу покладну недељу била је Снежана Ашанин. Такмичари су долазили са простора неколико округа (Моравички, Златиборски...). Такмичење је одржано у Дому културе у Чачку.

Манифестација Креације и рукојворине одржана је у Галерији Народног музеја Чачак 9. септембра 2018. године. На сајму су представљени наши креативни суграђани и суграђанке који се баве израдом различитих употребних и украсних предмета у виду хобија или занимања. Основни циљ је промовисање заната и других сродних видова стваралаштва. У оквиру манифестације одржане су и две двочасовне радионице за децу, које су водиле Катарина Алемпијевић и Снежана Јефтић. Прва је била посвећена изради и украшавању предмета од материјала из природе, а друга изради честитки од папира. Средства за организовање манифестације обезбедио је град Чачак, а организатор је Удружење *Наше дрво* уз подршку Народног музеја Чачак.

Рад у стручним друштвима

Пројекти

Руке чаробнице. У оквиру јавног конкурса за доделу средстава удружењима за реализовање програма од јавног интереса у 2018. години, Удружење хранитеља Моравичког округа *Дешелина са чешири лисица* је у сарадњи са Народним музејом Чачак добило средства за реализацију пројекта *Руке чаробнице*. Од 16. до 26. августа у дворишту Народног музеја Чачак петнаест учесника (деца школског узраста од 7 до 15 година), смештено у

хранитељске породице, имало је прилику да се упозна са три различита заната - украшавањем медањака, украшавањем предмета од дрвета и израдом лутака од текстила. У првом делу радионице учесници су упознати са Сталном поставком Народног музеја Чачаку Конаку Јована Обреновића, занатском прошлoшћу града, као и са предметима из Етнолошке збирке Музеја.

У другом делу радионице деца су имала прилику да се упознају са различитим материјалима и упознају технике израде и украшавања предмета. Радионицом је координирао Драган Стојић, председник Удружења хранитеља Моравичког округа *Дешелина са четири лисћа*. Радионице су водиле Ивана Ђирјаковић, виши кустос и етнолог-антрополог у Народном музеју Чачак, и Снежана Јефтић, дефектолог. Учесници су израдили више различитих предмета који су приказани на изложби отвореној 29. августа у Галерији Народног музеја Чачак. Изложбу је отворио Милош Илић, дипломирани дефектолог, саветник за хранитељство Моравичког округа.

Покренимо нићи. У сарадњи са Центром за културу у Гучи организована је школа ткања. Пројекат је подржало Министарство културе. Поред 22 редовна полазника кроз школу је прошао велики број ђака који су имали прилику да се упознају са вештинама ткања.

Пеливани – традиционални њосласничарски и њекарски занаји. Пројекат је реализован средствима Министарства културе Републике Србије. Истраживање је обухватило читаву Србију, односно све оне градове у којима данас постоје и раде посласничарске радње под заједничким именом *Пеливан* (Чачак, Краљево, Крагујевац, Ваљево, Суботица, Сомбор, Ниш, Пирот, Смедеревска Паланка, Косовска Митровица и Драгаш са свим селима у којима се Горанци баве овим занатом). Прикупљена је теренска грађа, а у раду су поред наших етнолога учествовале и колеге из Београда, Сомбора, Суботице, Краљева, Ниша и Пирота.

Завештине – евиденцирање новој елементијалној немајеријалној културној наслеђа. И овај пројекат је реализован средствима Министарства културе Републике Србије. На теренском раду учествовали су етнолози нашег Музеја, али и колеге из Пожаревца, Зајечара, Београда и Ужица. Прикупљени су потребна стручна теренска грађа и видео-материјал, на основу којих је реализован и етнолошки филм.

Сарадња са другим установама

Етнолози су сарађивали са Удружењем *Сћари Чачани*, Предшколском установом *Моје дешињсћиво*, Предшколском установом *Гимназион*, Удружењем *Наша Србија*, Удружењем *Дамско срце*, Месном заједницом Катрга, *Српским фесћивалом виолине*, Гимназијом Чачак, Основном школом *Рајко Мићровић*, Туристичком организацијом Чачак, Удружењем пословних жена *Надежда Пејровић*, Центром за културу у Гучи, 98. ваздухопловном бригадом – Лађевци, Заводом за јавно здравље Чачак, Предшколском установом *Рагосћ*, Удружењем *Нова визија*, Удружењем *Њкаља - Сарајево*, *Ећно-мрежом*, Туристичком организацијом Љиг и Заводом за заштиту природе Србије.

Научни и стручни скупови

Центар за немајеријално културно наслеђе, Београд. Снежана Шапоњић Ашанин је 17. јула одржала предавање *Немајеријално културно наслеђе централне Србије*. Том приликом представила је *Клесарски занаји*, *Ракију шљивовицу*, *Здравнице – њочашнице*, *Коло*, *Певање уз њусле*, *Фрулашку ѡраксу* и *Пазарске манѡије*.

Библиотекa у Кладову. У оквиру манифестације *Казан-кулћ* одржан је стручни скуп међународног карактера *Очување немајеријалној и ѡприродној наслеђа Дунава*. Снежана Шапоњић Ашанин представила је рад *Улоја локалне заједнице у евиденцирању реионалној немајеријалној културној наслеђа и одрживосћи кроз свечана дојаћања и манифесћације*.

Рад у стручним друштвима

Музејско друштво Србије. Крајем прошле године Снежана Шапоњић Ашанин је изабрана за секретара Извршног одбора, а Ивана Ђирјаковић за члана Надзорног одбора и активно су у току 2018. године учествовале у раду ових тела. Извршни одбор је до сада имао три редовне и три електронске седнице. Учествовао су и у раду Свечане скупштине поводом Дана музеја.

Етнологско-антрополошко друштво Србије. Снежана Шапоњић Ашанин је као председник Управног одбора Етнологско-антрополошког друштва Србије била врло активна. Због истека мандата предузете су активности у вези са избором новог председника ИО ЕАД.

Сарадња са медијима

Снежана Шапоњић Ашанин је у више наврата учествовала у емисијама које припрема Културно-образовна редакција РТС-а. У овој години реализоване су емисије *Крсна слава*, *Ђурђевдански обичаји*, *Српско коло*, *Кумсјиво*, *Пеливани*, *Ткање*, *Бојојављење* и *Здравице*.

Сва актуелна дешавања у раду Етнологског одељења пропратио је велики број медија са којима су етнологи активно сарађивали и давали изјаве и саопштења. За *АјроТВ* Снежана Шапоњић Ашанин је више пута била ангажована око припреме емисија за културну рубрику.

БИБЛИОТЕКА МУЗЕЈА

Рад овог одељења у 2018. години одвијао се путем редовних активности (рад са корисницима, набавка и обрада књига и часописа, размена у земљи и иностранству), али и путем извршавања послова у вези са ажурирањем и чишћењем простора за часописе и картотеке часописа.

Рад са корисницима огледа се у пружању услуга запосленима и истраживачима ван установе. Последњих година израженија је позајмица из других библиотека, а нарочито Народне библиотеке Србије и Универзитетске библиотеке *Свештозар Марковић* у Београду, што је условљено темама за истраживање

запослених кустоса. У 2018. години потражено је 510 наслова књига, 130 наслова периодике (од чега 35 иностраних) и 41 позајмица из других библиотека (3-5 наслова по свакој позајмици). Приметан је умањен број корисника ван Музеја. Установа нема читаоницу већ се књиге позајмљују на кратко време, док се периодика користи углавном у установи. То је условљено наменом библиотеке пошто је уобичајено да се за фонд набавља само један примерак по наслову. За кориснике у Музеју омогућено је и претраживање записа у НИБИС-у.

Фонд библиотеке Музеја попуњава се разменом, куповином и поклоном. У 2018, као и претходних година, Одељење селективне набавке Народне библиотеке Србије поклонило је већи број публикација. Истиче се поклон од 26 наслова из праисторије Института за праисторију при Факултету за археологију у Минстерну (Немачка). Поклоном у 2018. години добијено је 211 књига и часописа. Купљено је 32 књиге и 5 наслова часописа. У НИБИС-у је у 2018. години обрађено укупно 415 књига. Часописи су обрађени увођењем у инвентар и картотеку часописа.

Дугогодишња редовна размена сопствених издања са другим, сродним установама у земљи и већини земаља Европе, као и Русије, омогућује квалитетне садржаје у фонду библиотеке. У 2018. години размена је послата у неколико наврата: Зборник радова XLVI (103 у земљи и 54 иностранство), Зборник радова XLVII (100 у земљи и 54 иностранство), Јермени у Чачку - 47 у земљи за размену и на адресе 80 библиотека као поклон. Издања Музеја поклањана су и ове године појединцима, установама, а у неколико наврата вршена је и њихова продаја.

Почетком године почела је примена измењених услова царинења књига из иностранства, па је неколико пута коришћена услуга шпедиције, што знатно поскупљује трошкове преузимања истих.

Током године више пута консултован је стручњак за библиотечки програм НИБИС са Машинског факултета у Нишу (проф. др

Драган Мишић), при чему је урађено подешавање за штампу каталожских листића, ИСБД приказа каталожског листића, као и статистичког прегледа. Такође, Музеј редовно сарађује око израде ЦИП записа са Народном библиотеком Србије.

У јануару 2018. године Анђелија Чвркић је у Библиотеци града Београда присуствовала предавању за специјалне библиотеке.

У новембру и децембру ангажовано је једно лице са средњом стручном спремом ради помоћи у повећаним пословима око припреме књига за обраду, инвентарисања часописа и размене, а пречишћен је део од око 4800 књига. Урађено је најнеопходније коричење часописа. Библиотека Народог музеја Чачак представљена је путем плаката на изложби библиотеке Моравичког округа коју је у новој згради приредила Библиотека *Владислав Пећковић ДИС* половином децембра 2018. године.

ЛАБОРАТОРИЈА ЗА КОНЗЕРВАЦИЈУ И РЕСТАУРАЦИЈУ

Подаци о извршеним конзерваторско-реставраторским радовима и интервенцијама:

- археолошке збирке:

локалитет Ашеница, Умке, Хумка II: у току је конзервација делова гвоздених праисторијских кола.

локалитет Мрчајевци – Крњина (ископавања 2018. године): у току је конзервација керамичког материјала из студијске збирке, као и 4 бронзана и 12 гвоздених налаза.

локалитет Римски шпрџ (ископавања 2018. године): 13 налаза (бронза), 1 налаз (гвожђе).

локалитет Гимназија – Чачак (археолошка ископавања 2018. године): у току је конзервација 7 металних налаза.

Локалитет Пријевор, Чуљевина: у току је конзервација студијског материјала (фреске, керамика).

локалитет Рудник (Дрење - Дворишће С. Марковића, Дрење-Којовача): завршен је комплетан конзерваторски третман предмета - комплет тегова, XIV-XV век; у току је конзервација 22

налаза са археолошка ископавања из 2017. и 23 налаза из 2018. године.

Седам предмета са локалитета *Дубље - Горња Горовница, Јанковина - Бељина, Манастир Свете Тројице - Дучаловићи и Соколица - Осџра*. Завршен је комплетан конзерваторско-реставраторски третман бронзаног стригила са локалитета *Порџа цркве Усијења Пресвете Богородице - Чачак*.

случајни налаз - гвоздена стрела са локалитета *Врањица - Гуча*;

- историјске збирке:

Збирка *Оружја и војне опреме*: 4 бајонета (1 бајонет са канијом), 1 тесак (нож) и 2 војничка шлема; у току је конзервација 8 бајонета (2 бајонета са канијом) и 4 тесака.

- етнолошке збирке:

92 керамичка предмета из дела збирке Момчила Гојгића, дечји метални креветац; у току је конзервација 11 металних предмета из збирке покућства и једне писаће машине.

Превентивна конзервација

Извршени су редовни мониторинг и обрада података амбијенталних услова у Сталној поставци Музеја.

Организовани су паковање и транспорт фресака са локалитета *Градина на Јелици*, као и керамичких предмета из дела збирке Момчила Гојгића.

Дана 13. септембра извршена је дезинсекција унутрашњег и спољашњег простора Конака господара Јована Обреновића (*Силна њосџавка Музеја*) и Галерије Народог музеја у сарадњи са фирмом ЦИКЛОН НС – Нови Сад. Према тврдњама ове фирме примењени третман не угрожава музејске предмете, запослене и посетиоце, као и животну средину.

Конзерватори су током године предузимали одговарајуће мере и активности у домену превентивне конзервације (припрема одговарајућег паковања за чување и транспорт музејских предмета, контрола параметара за адекватно чување и излагање предмета итд.).

Археолошка ископавања

Конзерватори су током септембра и октобра учествовали у археолошким ископавањима Музеја у Чачку (Мрчајевци - Крњина) под руководством др Катарине Дмитровић.

Екипа Народног музеја у Чачку (конзерватор Слободан Богојевић и археолози Александра Гојгић, Вујадин Вујадиновић и Љубинка Павловић) посетила је 24. августа локалитете Дрење - Којовача (Рудник) и Ђурине Ђелије.

Учествовање на предавањима, радионицама, стручна сарадња

У току прошле године настављена је сарадња са Рударско-геолошким факултетом у Београду у погледу анализе археолошких предмета. У току конзерваторског третмана извршено је снимање одабраних археолошких фрагмената (*Делови кола*, АТЕНИЦА) у SEM-EDS лабораторији Рударско-геолошког факултета у Београду.

Слободан Богојевић је 22. маја учествовао на радном састанку у Музеју савремене уметности у Београду, а у вези са музејским стандардима и превентивном конзервацијом.

Др Катарина Дмитровић и Слободан Богојевић су 1. јуна учествовали на ХLI Годишњем скупу Српског археолошког друштва у оквиру сесије *Археомејрија у служби српске археологије* са предавањем на тему SEM – EDS *Анализа одабраних фрагмената извозних делова њочкова кола са локалитета Умке у Ашеници код Чачка*.

Изложбе

Конзерватори су учествовали у техничкој реализацији тематских изложби у организацији Народног музеја у Чачку, као и изложби других музеја, установа и удружења.

Стручна пракса из области конзервације и рестаурације

Лабораторија за конзервацију и рестаурацију наставила је са организацијом стручне праксе из области конзервације и рестаурације за ученике III и IV разреда средње Уметничке

школе из Чачка (смер - конзерватор културних добара).

У периоду 2017/2018. године ученици III године Уметничке школе похађали су стручну праксу из области *Конзервација и рестаурација метала*. Пракса је подразумевала конзерваторско-рестаураторски третман на одабраним археолошким налазима. Ментор стручне праксе је конзерватор Слободан Богојевић, а поред њега у програм су били укључени и предметни професор Рашо Јованић, као и сарадници Александра Гојгић, археолог, и Марко Бојовић, фотограф. Ученици су представили резултате рада, односно поставку предмета на *Изложби радова ученика Уметничке школе у Галерији музеја у Чачку*. За ту прилику осмишљена је презентација рада у лабораторији у сарадњи са Миленком Савовићем, графичким дизајнером.

У периоду од априла до јуна ученица IV године Анастасија Алемпијевић је у лабораторији под менторством Слободана Богојевића припремала матурски рад са темом *Конзервација одабраних предмета из историјске збирке Народног музеја у Чачку*. У израду матурског рада били су укључени и др Милош Тимотијевић, историчар (историјско тумачење и интерпретација), Дејан Петровић, виши конзерватор-техничар, фотограф музеја Марко Бојовић, као и предметни наставник Снежана Добросављевић. Рад је поред теоријског дела подразумевао и практичан приказ, односно конзерваторски третман одабраних предмета из Збирке оружја и војне опреме. Анастасија Алемпијевић је у јуну представила резултате рада на *Изложби радова ученика Уметничке школе*. За ту прилику осмишљени су концепција, поставка конзервираних предмета, као и одговарајући плакат.

Сајт Музеја

Слободан Богојевић је током године технички координирао одржавање и ажурирање редизајнираног сајта уз консултације са др Милошем Тимотијевићем, као и са осталим колегама из Музеја. Дизајн сајта је поверен

Богданки Половини, фотографу и дизајнеру из Београда.

Током године припремљена је и верзија сајта Музеја на енглеском језику. Превод на енглески језик приредиле су Ана Радовић Фират, професор, и др Катарина Дмитровић, археолог.

Набавка апарата, опреме

Дејан Петровић је пројектовао и израдио део намештаја за опремање лабораторије.

СТАЛНА ПОСТАВКА НАРОДНОГ МУЗЕЈА У ЧАЧКУ

Сталну поставку смештену у Конаку господара Јована Обреновића у току 2018. године посетило је 4500 посетилаца (2350 деце и 2150 одраслих). Организоване групе деце и ученика и даље су највернија публика. Примећен је и повећан број групних посета пензионера.

Стална поставка Музеја и даље изазива посебну пажњу дипломатских представника, заинтересованих за причу о прошлости државе у којој бораве. Званичне делегације у посети нашем граду уочиле су јединствене садржаје у Сталној поставци који нас нераскидиво везују за европски цивилизацијски простор. Поставка редовно привлачи учеснике скупова и школских такмичења.

Поставку сваке године посећује све више страних туриста. Највише је порастао број посетилаца из Кине.

Водичи су учествовали у емисијама о Чачку и Сталној поставци Музеја на телевизијама *Lav* и *Нарру*.

ИЗЛОЖБЕ НАРОДНОГ МУЗЕЈА

У Галерији Народного музеја отворене су две изложбе из сопственог програма, две гостујуће и осам изложби које су организовали појединци, организације и удружења из Чачка. Пратећи програм чинила су предавања, промоција књига и разговора. Галерију Народного музеја у Чачку је током 2018. године посетило 6760 посетилаца.

XXXV Дечји мајски салон са шемом Чудесни свей ѿишца

Редовну годишњу изложбу *Дечји мајски салон*, аутора Делфине Рајић, отворио је 25. маја Владан Милић, помоћник градоначелника за друштвене делатности. Ова ликовна смотра окупила је 24 школе са подручја града Чачка и општина Лучани и Горњи Милановац. Приспело је 1106 радова од којих је селекциона комисија одабрала 750 за излагање. Од одабраних радова награђено је десет, а најбоља је била ОШ *Др Драгиша Мишовић* у Чачку. Изложбу прати каталог од 36 страна.

Грумен земље и грумен људске душе

Изложба предмета од керамике из приватне збирке Момчила Гојгића отворена је у оквиру прославе дана града (17. Децембра). Збирка предмета од печене земље коју је формирао Момчило Гојгић састоји се од око хиљаду предмета са простора читаве бивше Југославије и из околних балканских земаља (Мађарске, Румуније, Бугарске и др.). Збирка се састоји од предмета украсне и употребне керамике израђених на ножном колу. На изложби је представљена колекција од 88 најинтересантнијих примерака из збирке. Изложбу је отворио др Драгомир Антонић, етнолог. Аутор изложбе и каталога је етнолог Ивана Ћирјаковић.

Изложбе Народного музеј у припреми

Манасџири Овчарско-кабларске клисуре

Током 2018. потпуно је припремљена изложба *Манасџири Овчарско-кабларске клисуре* која би требало да се реализује почетком 2019. године. Укупно је одабрано 155 снимака од 8000 фотографија које су настале током теренског рада у периоду од 2003. до 2012. године. Истовремено су написане легенде за свих 30 паноа, појединачне легенде за сваку фотографију, одређен распоред фотографија и текста (који је преведен на француски и енглески) и обављене консултације са

дизајнером изложбе у вези са њеном коначном реализацијом.

Ишчезли свей минулих ејоха

Палеонтолошко одељење је у 2018. години радило на анализи материјала неопходног за реализацију изложбе *Ишчезли свей минулих ејоха* која је у припреми. Целокупан материјал је фотографисан, израђене су дигиталне фотографије фосилног материјала, сниман је терен где је прикупљена палеофауна и урађени су пресеци фосилног материјала у каменорезачкој радњи.

Гостујуће изложбе

Изложбу *Чачанско свейштенство у српско-шурским рајновима 1876-1878.* 9. марта отворио је Милош Матијевић, архивист Архива Српске православне цркве. У програму су, поред аутора, учествовали Хор Вазнесењски и Делфина Рајић.

Изложбу *Јасиуци* (из збирке Одељења за етнологију Народног музеја Крагујевац), аутора Светлане Радојковић, етнолога и вишег кустоса, отворила је 12. септембра Гордана Пајић, етнолог и музејски саветник из Народног музеја Ваљево.

Изложбе у организацији појединаца, организација и удружења

- *Без ѿоледа*, аутор Велимир Милићевић, самостални уметник. Изложбу је 12. априла отворио Драган Парезановић, професор српског језика. У програму су учествовали *Акусѿик бенд*, Адриана Пилиповић и Софија Милићевић Крупез, професор српског језика у ОШ *Танаско Рајић*.
- *Макраме уметности везивања чворова*. Изложбу је 4. маја отворила Снежана Шапоњић Ашанин.
- *XX ѿдишња изложба удружења љубитеља уметности Есѿеј*. Изложбу је 28. јуна отворила Делфина Рајић.
- *Друѿа ѿдишња изложба фотѿографија фотѿо-ѿрује ФОРМАТ*. Изложбу је 18. јула отворила Делфина Рајић.

- *Изложба радова стѿуденаѿа факултѿеѿа уметности*. Изложба је отворена 5. августа.
- *Рајно ваздухоѿловство у Првом свейском рају*. Изложбу је 4. октобра отворила Делфина Рајић.
- *Шестѿо бијенале Библиѿека - ѿѿворена књѿа Балкана*, реализована са тематским оквиром *Дијалоѿ - волим уметности друѿих*. Реч је о експонатима стваралаца визуелне уметности балканског региона и гостујућих земаља. Изложба је отворена 10. новембра.
- *Изложба радова ученика Уметничке школе* отворена је 3. децембра.

Гостовање изложби Музеја из Чачка

У Малој галерији Дома војске у Београду 6. фебруара отворена је изложба *Леѿи Лаза између краљице Драѿе и краља Александра Обреновића*. Иста изложба отворена је и у Новој Вароши 19. маја.

У Галерији Дома културе *Војислав Илић* на Руднику Делфина Рајић отворила је 16. јула *35. Дечји мајски салон*.

У Музеју Војводине 31. јула отворена је изложба *Градина на Јелици*. Изложба *Градина на Јелици - уѿврђени ценѿар у Илирику VI века и вишеслојно археолошко налазиште - рановизантијски уѿврђени ценѿар у Илирику*, аутора професора Михаила Милинковића, гостовала је Музеју Војводине у Новом Саду од 31. јуна до 3. септембра 2018. године. Организацију и поставку реализовали су археолози Вујадин Вујадиновић, Александра Гојгић и приправник Љубинка Павловић.

У Парохијском дому у Заблаћу Делфина Рајић је 25. октобра отворила изложбу *Војвода Пеѿар Бојовић - живѿи и ѿбеде*. Том приликом представљена је и књига *Камена књѿа ѿредака*.

Музеји Србије 10 дана од 10 до 10

У Галерији Музеја 4. маја отворена је изложба *Макраме - уметности везивања чворова*, аутора Владимира Радуловића, дизајнера из Чачка. Техника везивања чворова или макраме једна је од најстаријих техника ручног рада. Њом

се може направити пуно интересантних и корисних предмета почев од накита, преко торби, појасева, прекривача, завеса, држача за саксије, све до зидних украса.

У оквиру изложбе, као пратећи програм, организована је радионица *Макраме* у трајању од седам дана, а коју су похађали одабрани ученици чачанске Гимназије и други заинтересовани грађани. Радионица је привукла велику пажњу публике, а похађало ју је 35 полазника.

КУЛТУРНО-ПРОСВЕТНА ДЕЛАТНОСТ

Промоције, представљања публикација, изложбе

Делфина Рајић је 23. јануара у Музеју Рудничко-таковског краја отворила изложбу *У сусрећ руском цару*.

Књига *Јермени у Чачку 1885-1950*. представљена је 9. фебруара у Галерији Музеја. О књизи су говорили др Милош Тимотијевић, Маријана Матовић и Делфина Рајић.

Народни музеј Чачак и Друштво историчара Србије *Сјојан Новаковић* представили су 7. марта књигу *Независна држава Хрвајска у Србији 1941. и усташки режим у Прибоју, Пријељољу, Новој Вароши и Сјеници (април-септембар 1941)*. У програму су учествовали др Милутин Живковић, историчар, др Милош Тимотијевић, историчар, др Наташа Милићевић, историчар, Миленко Вујић, донатор издања, и Делфина Рајић.

Делфина Рајић је 8. марта отворила изложбу *У сусрећ руском цару* у Дому културе на Руднику. У уторак 21. марта у Музеју *21. октобар* у Крагујевцу одржана је промоција књиге Виктора Бејатовића *'Лейеза смрти' - вишедисциплинарни ириситиу и ујоредне мейодолоије у реконструкцији моштва и обима райној злочина у Крагујевцу октобра 1941. године*. Поред аутора на промоцији је говорио и др Милош Тимотијевић.

Делфина Рајић је 3. априла у Музеју рудничко-таковског краја говорила као рецензент књиге *Пућ у музику*.

У среду 16. маја у Гимназији у Чачку одржана је промоција књиге др Владимира Димитријевића *Син њесника Дуса: књија која није њосјала роман*. Поред аутора, говорили су др Милош Тимотијевић и др Богдан Трифуновић.

У уторак 29. маја у просторијама Клуба Службеног гласника у Београду одржана је промоција књиге Ивана Јастребова *Сћара Србија и Албанија* коју је приредио Борисав Челиковић. На промоцији су осим приређивача говорили др Милош Тимотијевић, др Дарко Гавриловић и Петар Арбутина.

У Галерији Народног музеја у Ваљеву 7. јуна представљена је књига *Јермени у Чачку 1885-1950*. О књизи су говорили мр Маријана Матовић и Делфина Рајић. Поменута књига представљена је и 24. децембра у библиотеци *Браћа Насћасијевић* у Горњем Милановцу.

У четвртак 7. јуна у Галерији Народног музеја у Краљеву одржана је промоција књиге *Драиша Васић (1885-1945) и срјска национална идеја*. На промоцији су говорили аутор др Милош Тимотијевић, рецензенти др Коста Николић и др Владимир Димитријевић, као и уредник Борисав Челиковић.

У Галерији Музеја 8. јуна представљена је књига *Усјравни живои, разјовори са Јованом Томовићем*. У програму су учествовали Живорад Чековић, академик САНУ, Слободан Гавриловић, Милош Јевтић, Јован Томовић и Делфина Рајић.

У Галерији музеја 25. јуна проф. др Слободан Кнежевић одржао је предавање *Зайиси климатских ѡромена у кварћарним седиментима Србије и суседних обласћи*.

Удружење *Чувари дела Вука Караџића* (Огранак Вукове задужбине у Чачку) организовало је 25. јуна књижевно вече *Следбеници Вука Караџића у сусрећ Видовдану*.

Поводом Дана Музеја 30. августа представљен је XLVII *Зборник радова Народној музеја*. Зборник су представили проф. др Момчило Павловић, др Милош Тимотијевић и Делфина Рајић.

У уторак 11. септембра у просторијама Клуба Службеног гласника у Београду одржана је промоција књиге *Злаћо чейника и ѡарћизана*:

деконструкција једној миши: финансије и оштор окупајору у Србији и Југославији 1941-1945. Поред аутора др Милоша Тимотијевића говорили су рецензент др Ивица Тодоровић и уредник Борисав Челиковић.

У Галерији Музеја представљен је Зборник саопштења *Рајна 1943. година: рејресције окупајора и оружани сукоби у ужичком, чачанском и јодсувоборском крају.* Зборник су 13. септембра представили Миливоје Трнавац, Александар Стојановић, др Милош Тимотијевић и Делфина Рајић.

У Галерији Музеја Делфина Рајић одржала је 25. септембра предавање *Архитектонско наслеђе Чачка*, у оквиру Европске ноћи истраживача, а у организацији Регионалног центра за професионални развој запослених у образовању Чачка.

У четвртак 4. октобра у просторијама Библиотеке *Вук Караџић* у Крагујевцу одржана је промоција каталога *Обреновићи у музејским и дружим збиркама Србије и Европе V.* На промоцији су говорили приређивач Александар Марушић и рецензент др Милош Тимотијевић.

У понедељак 5. новембра у библиотеци Међуопштинског историјског архива у Чачку одржана је промоција књиге Ивана Јастребова *Сћара Србија и Албанија* коју је приредио Борисав Челиковић. На промоцији су осим приређивача говорили др Милош Тимотијевић и др Дарко Гавриловић.

У Галерији музеја у Чачку 9. новембра представљен је V том *Обреновићи у музејским и дружим збиркама Србије* о ком су говорили др Милош Тимотијевић, Александар Марушић и Делфина Рајић.

Књига *Између Велике Албаније и окупиране Србије. Нови Пазар, Тушин и Ибарски Колашин (1941-1944)* представљена је 3. децембра у Галерији музеја. О књизи су говорили др Наташа Милићевић, МА Раде Ристановић, др Милош Тимотијевић, др Милутин Живковић и Делфина Рајић.

У Галерији музеја у организацији издавачке куће *Пчелица* и Народног музеја у Чачку 26. децембра представљена је књига *Мали војник великог рата*, аутора Зорана

Милекића. У програму су учествовали Зоран Милекић и Делфина Рајић.

КАДРОВИ

Историчар др Милош Тимотијевић је на основу својих радова, њиховог квалитета, броја и других научно-истраживачких подухвата, добио од Министарства просвете, науке и технолошког развоја, а преко Института за новију историју Србије у Београду, научно звање научног сарадника (број 660-01-00006/355 од 31. 1. 2018).

Драгана Поповић Кеџић радила је на месту хигијеничара током 2018. године.

Стојана Марјановић, хигијеничар, била је на породилском одсуству до 22. фебруара 2019. године, након чега јој је престао радни однос.

Вујадин Вујадиновић је радио у Музеју на одређено време у периоду од јануара до маја месеца.

Љубинка Павловић је започела рад у Музеју 1. јуна 2018. године у оквиру стручне праксе Националне службе за запошљавање.

Слађана Ђурашковић, дипл. инж. информатике, радила је у Музеју у периоду од 3. септембра до 2. октобра 2018. године.

Милица Јечменица је у периоду од 7. новембра 2018. до 15. јануара 2019. године радила у библиотеци Музеја.

БИБЛИОГРАФИЈА РАДНИКА МУЗЕЈА

1. Александра Гојгић, Марија Алексић Чеврљаковић, „Римске терме, Студија (не)изводљивости”, у: *Српска археологија између теорија и чињеница 6, Археолошко наслеђе: књига ајсџракаша*, Београд, 2018, 24-28.
2. Александра Гојгић, Марија Алексић Чеврљаковић, „Римске терме, Студија (не)изводљивости”, у: *Етноантрополошки проблеми, н. с. јод. 13 св. 3*, Београд, 2018, 631-649.
3. С. Поп-Лазич, Љ. Јевтовић, В. Вујадиновић, „Римски Лимес и провинције на територији данашње Србије”, у: *Римски Лимес*

- и градови на тилу Србије/Roman Limes and Cities on the territory of Serbia*, Душан Оташевић (ур.)/Dušan Otašević (ed.), Београд/Beograd, 2018, 14-19.
4. С. Поп-Лазих, В. Вујадиновић, И. Данковић, „Војна опрема”, у: *Римски Лимес и градови на тилу Србије/Roman Limes and Cities on the territory of Serbia*, Душан Оташевић (ур.)/Dušan Otašević (ed.), Београд/Beograd, 2018, 20-27.
 5. С. Поп-Лазих, В. Вујадиновић, И. Данковић, „Наоружање и војна опрема”, у: *Римски Лимес и градови на тилу Србије/Roman Limes and Cities on the territory of Serbia*, Душан Оташевић (ур.)/Dušan Otašević (ed.), Београд/Beograd, 2018, 212-232.
 6. М. Ljuština, К. Dmitrović, „At the Turn of the Millenium: A Case Study of the Čačak Region, Serbia in the Late Bronze and Early Iron Age, u: The Late Urnfield Culture between the Eastern Alps and the Danube”, *Proceedings of the International Conference in Zagreb*, November 7-8, 2013. (Eds. D. Ložnjak-Dizdar, M. Dizdar), Zagreb, 2017, 125-132.
 7. К. Dmitrović, „Typological frame of the amber from Atenica and its relation to the neighboring area”, in: *Amber. Science and Art. International Syposium. Book of Abstracts*, Gdańsk, 2018, 71-72. ISBN 978- 83-908187-0-2.
 8. С. Богојевић, К. ДмитРОВИЋ, Б. КОСТИЋ, „SEM – EDS анализа одабраних фрагмената гвоздених делова точкова кола са локалитета Умке у Атеници код Чачка”, *Српско археолошко друштво*, LXI Скупштина и годишњи скуп, Панчево, 31. мај - 2. јун 2018, програм, извештаји и апстракти, 101-102.
 9. К. Dmitrović, „An Archaeological Insight into the Early and Middle Bronze Age Cultural Pattern in western Serbia, in: Border Guards of the Passes, from the Fortresses and the Graves. The Bronze and Iron Ages”, *Programme of the 17th International Colloquium of Funerary Archaeology*, Targu Jiu, 2018, 10.
 10. Радивоје Бојовић, „Војвода Петар Бојовић – живот и победе; Подаци за биографију војводе Петра Бојовића”, у: *Петар Бојовић, Одбрана Косова њоља 1915. і. и зашћић* одшћићња српске војске њреко Албаније и Црне Горе (Нови Сад: Прометеј, 2018), 177-202, 203-207.
 11. Радивоје Бојовић, *Војвода Петар Бојовић – живој и њобеде*, Београд, 2018, пресавитак, стр. [4].
 12. Радивоје Бојовић, *Војвода Петар Бојовић – живој и њобеде*, Нови Сад, 2018, стр. [12].
 13. Радивоје Бојовић, „Војвода Петар Бојовић – живот и победе”, *Српска реч*, бр. 79, Праг, јул-август 2018, 14-15.
 14. Радивоје Бојовић, „Збирка одликовања Бајић из Чачка”, *Бележник Овчарско-кабларске клисуре*, бр. 9, Чачак, 2018, 24-27.
 15. Радивоје Бојовић, *Леји Лаза између краља Александра и краљице Драге*, Београд, 2018, пресавитак, стр. [8].
 16. Radivoje Bojović, *Maršál Petar Bojović – synonymum slávu a cti*, Praha, 2018, presavitak, str. [4].
 17. Р. Бојовић, „Мутаповић Антоније, Николић Петар, Павловић Трифун, Пантелић Вуле”, *Српски биографски речник*, књ. 7, Нови Сад, 2018, 138-139, 464-465, 816-817, 863-864.
 18. Радивоје Бојовић, „Сведочанства: хероји [Војвода Петар Бојовић]”, у: *Наша исћорија наша сећања, Солидарносћ српских и француских војника и цивила у Првом свејском рају*, Београд, 2018, 40 страна.
 19. Милош Тимотијевић, *Злаћо чейника и њарћизана : деконсћрукција једној мићи: финансије и ојћор окујайћору у Србији и Јућославији 1941-1945*. (Београд: Службени гласник, 2018), 312 страна.
 20. Милош Тимотијевић, „Српска национална идеја – кратак преглед обликовања једног културног обрасца”, *Ећно-кулћуролошки зборник 21* (Сврљиг, 2017 [шт. 2018]), 151-176.
 21. Милош Тимотијевић, „Легенде о закопаном благу Западне Србије”, *Зборник рагова Народној музеја XLVII* (Чачак, 2017 [шт. 2018]), 137-263.
 22. Милош Тимотијевић, „Плави хоризонти Радојка Николића : од микроисторије до социјалне антропологије”, у: *Радојко*

- Николић, Камена књиџа йредака: о наїїи-сима са надїробних сїоменика зайагне Србије: груїо дойуњено издање* (Чачак: Народни музеј Чачак, 2018), 7-18.
23. Милош Тимотијевић, *Рецензија, у: Обреновићи у музејским и груїим збиркама Србије IV* (ур. Александар Марушић, Ана Ранковић), Горњи Милановац, 2018, 378-379.
24. Милош Тимотијевић, „Војници, смрт и надгробна обележја : приватно сећање на Велики рат у западној Србији [резиме]”, *Међународни научни скуї „Србија 1918 : ослобођење домовине, йовраїак раїника, живої у новој држави”, свеска резимеа* (Међуопштински историјски архив Чачак, Центар за историју Југославије и савремену националну историју Филозофског факултета у Београду: Чачак, 2018), 24-25.
25. Милош Тимотијевић, „[приказ књиге] Иван Степанович Јастребов, *Сїара Србија и Албанија: забелешке с йїшовања, приређивање, редакција и поговор Борисав Челиковић*. Београд: Службени гласник, 2018, 580”, *Токови истїорије* 2018/3 (Београд, 2018), 208-211.
26. Делфина Рајић, „Извештај о раду Народного музеја за 2017. годину”, *Зборник радова Народної музеја*, књ. XLVII, Чачак, 2017, 233-250.
27. Делфина Рајић, др Милош Тимотијевић, „Природни амбијент Овчарско-кабларске клисуре”, *Бележник Овчарско-кабларске клисуре 9*, Туристичка организација Чачак, 2018, 99-105.
28. Делфина Рајић, *Чудесни свей йїица: 35. гечји мајски салон*, Народни музеј Чачак, 2018, стр. 36.
29. Ивана Ђирјаковић, *Усїомене на давно йрохујала времена – сећање на младосї*, Пољопривредников пољопривредни календар, Нови Сад, 2018, 22-23.
30. Зорана Бојовић, *Муїайовић Драїослав, Павловић Милица, Паниїовић Радивоје*, Српски биографски речник, књ.7, Нови Сад, 2018, 139, 789-790, 880.

НАГРАДЕ И ПРИЗНАЊА

Међуопштински историјски архив у Чачку доделио је 29. маја захвалницу Делфини Рајић, Радивоју Бојовићу и Народном музеју у Чачку за успешну сарадњу.

Удружење пензионера града Чачка доделило је 25. јуна захвалницу Народном музеју Чачак и Делфини Рајић за дугогодишњу запажену активност, лично ангажовање на унапређењу друштвеног живота, као и афирмацији и развоју пензионерске организације.

Градска библиотека *Владислав Пеїковић Дис* доделила је 7. јула награду *Даница Марковић* за књигу године чачанског издаваштва у 2017. години Народном музеју Чачак као издавачу књиге *Јермени у Чачку 1885-1950*.

Делфини Рајић додељена је 16. јула *Злаїна йлакеїа* Удружења Рудничана за *немерљив дойринос у очувању кулїурно-истїоријскої наслеђа Моравичкої округа*.

Народном музеју Чачак Министарство културе и информисања доделило је 3. октобра награду у области дигитализације културног наслеђа.

Предшколска установа *Радосї* доделила је 4. децембра захвалницу за успешну сарадњу Народном музеју Чачак.